

Zobrazowane w eterze, czyli jak mówić o sztukach plastycznych w mediach – na przykładzie Polskiego Radia Rzeszów

Mówimy, że dobra sztuka się obroni, ale sztuka ma się nie tyle bronić, co docierać do adresata – tego już oswójonego z twórczością artystyczną, jak i do potencjalnego nowego odbiorcy. Ma mówić do niego, komentować rzeczywistość, budzić refleksję, dać *katharsis*. Zadanie to łatwe nie jest, niezależnie od czasów. Kiedyś – ograniczona komunikacja, powolna dystrybucja i promocja sztuki, teraz – globalizacja, wirtualna rzeczywistość, nagromadzenie bodźców, zalanie rynku sztuki pracami o wątpliwych walorach estetycznych, niepokojący poziom edukacji artystycznej w szkołach, i w ostateczności malejąca liczba świadomych odbiorców, mają realny wpływ na sztukę i jej twórców.

We wskazanych wyżej uwarunkowaniach kreacji sztuki i jej recepcji wielką rolę odgrywają media publiczne. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji jasno określa rolę i zadania mediów publicznych. Misja, jaką mają spełniać, to m.in. wspieranie rozwoju kultury, nauki i oświaty, propagowanie polskiego dorobku intelektualnego i artystycznego oraz zaspakajanie u słuchaczy potrzeby obcowania właśnie ze sztuką¹. Na Podkarpaciu niekwestionowaną największą rolę w tym zakresie odgrywa Polskie Radio Rzeszów. Rozgłośnia ma do tego przeznaczone pasma poświęcone kulturze i sztuce. Czas antenowy wypełniają słuchowiska radiowe, audycje literackie i muzyczne, transmisje koncertów, relacje z wydarzeń kulturalnych, wywiady z animatorami kultury i artystami... Właściwie już od początku istnienia rozgłośnia pełniła misję szerzenia kultury. Pierwsze nagranie, jakie znajduje się w archiwalnych zbiorach, pochodzi z 1956 roku. Na taśmie nagrana jest muzyka ludowa, którą wykonuje Zespół Regionalny Fabryki Obuwia w Krośnie oraz Zespół Regionalny z Haczowa. To jedno z setek nagrań folklorystycznych, jakimi może pochwalić się Polskie Radio Rzeszów. Zbiór jest jednym z najbogatszych w kraju. Wraz z rozwojem placówki oraz zwiększaniem godzin emisji rosła liczba emitowanych materiałów dotyczących kultury i sztuki².

Sztandarowym magazynem kulturalnym na antenie Polskiego Radia Rzeszów od lat jest audycja *Okolice Kultury*. To magazyn prezentujący najciekawsze wydarzenia kulturalne w województwie podkarpackim – które relacjonuje i zapowiada. Tutaj analizie poddawane są zjawiska i procesy artystyczne pojawiające się w regionie,

również w kontekście ogólnopolskim i międzynarodowym. Rozgłośnia pokazuje dorobek lokalnych twórców, animatorów i placówek kultury oraz grup artystycznych. Mówi o różnych dziedzinach sztuki od tradycji po współczesność. Aktualnie *Okolice Kultury* ukazują się raz w tygodniu, w niedzielę od 17:05 do 19:00.

Zatem, jak media mówią o sztuce – na przykładzie rozgłośni Polskiego Radia Rzeszów? Oceny tej dokonam na podstawie nagrań z archiwum oraz opublikowanych na stronie internetowej rozgłośni. Z racji mnogości tych materiałów w poniższym artykule ograniczę się tylko do sztuk plastycznych. W katalogu archiwalnych nagrań pod słowami kluczami: sztuka, twórczość, artysta, plastyk, malarz, rzeźbiarz, grafik, fotografia, plener, galeria, wystawa, wernisaż, biennale, triennale – w wynikach wyszukiwania pojawiło się łącznie blisko 1700 pozycji. Spośród tych nagań losowo wybrałam archiwalne taśmy, by poddać je analizie.

Jednym z ciekawszych materiałów, na jaki trafiłam, jest nagranie wyemitowane na antenie Polskiego Radia Rzeszów 11 listopada 1970 roku. Zbigniew Waszczak rozmawia z lwowskim artystą malarzem Romanem Turynem, popularyzatorem twórczości Nikifora, malarza prymitywisty z Krynicy³. Rozmówca opowiada o historii poznania Nikifora, o jego życiu i twórczości. To nagranie wykonano podczas wizyty redaktora we Lwowie. Zbigniew Waszczak rozważa m.in., czy Nikifor mógł odwiedzić Lwów i Tarnopol. Odnosi się do przeglądanych w trakcie nagrania oryginalnych prac Nikifora, pochodzących ze zbiorów Romana Turyna. Dziennikarz nie pominął osoby samego rozmówcy – pytał o kontakty z innymi artystami z Polski, podsumowując, iż Roman Turyn jest łącznikiem artystów ukraińskich z polskimi. Rozmówca opowiedział też o swoim malarstwie i edukacji artystycznej we Lwowie. Cała rozmowa trwa blisko 17 minut.

Autorem następnego nagrania jest Adam Głaczyński. Jego rozmówca to Krzysztof Ludwin, architekt, plastyk, malarz z Krakowa. Znany i ceniony artysta, regularnie odwiedzający Podkarpacie, szczególnie upodobał sobie plener malarski w podrzeszowskiej Boguchwale, co było asumptem do rozmowy⁴. Redaktor Głaczyński pyta o technikę malowania akwareli na płótnie. Zwraca też uwagę na to, iż architekci często sięgają po

1 Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji, Dz.U. 1993, nr 7, poz. 34, z późn. zm.

2 A. Zajdel, *Sześć dekad w eterze. Polskie Radio Rzeszów 1951–2011*, Rzeszów 2011, s. 139–144, 167–178.

3 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *Nikifor we Lwowie*, sygn. Y431/01.

4 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *Okolice Kultury: Rozmowa z wybitnym akwarelistą Krzysztofem Ludwinem*, sygn. R6389/12.

malarstwo akwarelowe. Rozmówca wyjaśnia to zjawisko jako pozostałość historyczną, gdyż w przeszłości akwarela stanowiła formę szkicu projektu i dokumentacji architektonicznej.

W kolejnym materiale z 11 stycznia 2004 roku mamy do czynienia z wywiadem Jolanty Danak-Gajdy z artystą Andrzejem Sondejem, rzeszowskim twórcą happeningów i instalacji prezentowanych w Galerii M 11 pod hasłem *Więcej pary niż ognia*. Rozmowa dotyczy specyfiki takiej formy wyrazu artystycznego – czy jest ona akceptowana i rozumiana przez odbiorców. Autorka nagrania pyta nie tylko o to, co artysta chciał powiedzieć za pomocą swoich prac, ale też docieka, w jaki sposób powstawały dzieła⁵.

Przenosimy się do roku 2005. Wtedy też Krystyna Turek nagrała rozmowę z młodym artystą plastykiem, rzeszowskim malarzem Przemysławem Pokrywką⁶. Autorka odnosi się do pobytu artysty w Irlandii. Interesują ją różnice pomiędzy sztuką w Polsce i Irlandii oraz poziom irlandzkiej sztuki. Pojawia się wątek komercjalizacji sztuki i kariery międzynarodowej polskich artystów plastyków. Rozmówca wyjaśnia, jak doświadczenia z życia prywatnego wpływają na twórczość młodego artysty. Redaktorka pyta również o przyszłość i jego miejsce na rynku sztuki.

Przywołam jeszcze jeden materiał z 1997 roku autorstwa Krystyny Turek. To wywiad z rzeszowskim artystą plastykiem Leszkiem Kuchniakiem, który świętuje 20-lecie pracy artystycznej. Jubileusz upływa pod znakiem skandalu. Tuż przed wystawą w rzeszowskim BWA część prac została skradziona. Redaktorka rozpoczyna rozmowę właśnie od pytania o kradzież. Następnie płynnie przechodzi do wystawy, zwraca uwagę m.in. na kolory, jakich twórca konsekwentnie używa w rzeźbie, malarstwie i rysunku. W nagraniu pojawia się też krótka relacja z wernisazu wystawy⁷.

Czasem nagrania dziennikarskie dotyczą artystycznych rodzin. Taki jest materiał Agnieszki Skarbek *Szkice do rodzinnego portretu* nagrany 3 kwietnia 1988 roku. Rozmawia w nim z malarką Renatą Niemirską-Pisarek i jej synami: Krzysztofem Pisarkiem i Łukaszem Pisarkiem, grafikami, zajmującymi się też malarstwem i rysunkiem. To rozmowa o fascynacjach i marzeniach, ale też o relacjach rodzinnych i artystycznych. Agnieszka Skarbek pyta o drogę twórczą i wpływ malarstwa matki na działania artystyczne synów⁸.

Bywa tak, że niektóre tematy pojawiają się w twórczości dziennikarzy wielokrotnie na przestrzeni lat. By zaktualizować informacje, spojrzeć na temat z innej

perspektywy, w 1998 roku powstał reportaż *Skrzynia Nikifora*⁹. Jego autorami są Jolanta Danak-Gajda i Rafał Potocki. Próbowali oni odpowiedzieć na pytanie, jaki był Nikifor Krynicki. W blisko półgodzinnym materiale wykorzystali m.in. archiwalne nagrania Polskiego Radia,

Przemysław Pokrywka, *Próba uzgodnienia punktu widzenia*, 50 × 70 cm, olej na płótnie, 2018

w tym zarejestrowany głos Nikifora, fragmenty kronik filmowych oraz nagrania osób, które z artystą się spotkały. Tutaj mamy też sytuację, w której temat reportażu jest wypadkową zainteresowań autorów kulturą tradycyjną i sztuką ludową.

Ostatnie nagranie z archiwum Polskiego Radia Rzeszów, jakie omówię, stworzyła Anna Leśniewska w 1999 roku. W swoim reportażu zabiera słuchacza do pracowni Piotra Woronca, rzeźbiarza z Brzozowa¹⁰. Opisuje m.in. wnętrze pracowni. Artysta opowiada o procesie twórczym, co zobrazowane jest odgłosami, jakie wydają narzędzia rzeźbiarskie. Rozmowa dotyczy też popularności rzeźb artysty za granicą, szczególnie w Niemczech, Włoszech, Francji i USA.

Uruchomienie strony internetowej www.radio.rzeszow.pl dało nowe możliwości nie tylko sposobu archiwizowania, ale formy komunikowania się ze słuchaczem¹¹. Po emisji na antenie nagrania udostępniane są na stronie internetowej, dzięki czemu możliwe jest ich wielokrotne odtwarzanie oraz dalsze udostępnianie. Oprócz tego pojawia się uzupełnienie o artykuł wprowadzający w tematykę nagrania i galeria fotografii, co stanowi brakujące ogniwo w mówieniu o sztukach plastycznych, gdzie tak istotna jest warstwa wizualna.

Na stronie internetowej Polskiego Radia Rzeszów znajdziemy np. nagranie z 2020 roku Alicji Karłowskiej wykonane w Galerii Miejskiej rzeszowskiego Zespołu

5 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *Magazyn Kulturalny: Instalacja i happening*, sygn. R3856/03.

6 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *Rozmowa z Przemysławem Pokrywką*, sygn. R6674/01.

7 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *Rzeszowscy plastycy – Leszek Kuchniak*, sygn. R1263/03.

8 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *Szkice do rodzinnego portretu*, sygn. Y4558/01.

9 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *Skrzynia Nikifora*, R4207/11.

10 Archiwum Polskiego Radia Rzeszów, *W pracowni Piotra Woronca*, R2288/03.

11 A. Zajdel, dz. cyt., s. 208–211.

Piotr Woroniec, *Wybrańcy*, wys. 99 cm, drewno

Szkół Plastycznych podczas finisażu poplenerowej wystawy XIII Ogólnopolskiego Pleneru *Ceramiczne Dialogi* w Nowym Wiśniczu. Autorka rozmawia z uczestnikami pleneru, pytając ich o ideę wydarzenia oraz jego przebieg. Dopytuje o technikę tworzenia ceramiki, możliwości, jakie daje glina, oraz o proces powstawania konkretnych prac. Artyści, nauczyciele szkół plastycznych opowiadają o swojej pasji do ceramiki. Słuchacz odtwarzający tę relację ma możliwość głębszego zrozumienia rozmów dzięki dołączonym fotografiom, które wykonała Alicja Karłowska¹².

Artyści plastycy są też częstymi gośćmi audycji na żywo. Takie rozmowy również są zamieszczane na stronie internetowej Polskiego Radia Rzeszów, chociażby rozmowa Aliny Pochwat-Cichej z Joanną Janowską-Augustyn, artystką, która uprawia grafikę, rysunek, malarstwo i fotografię. Rozmowa z 2018 roku dotyczy wystawy grafiki *Pomiędzy II*, która zawisała w Radiowej Galerii Pod Zegarem. To niemalże dwudziestominutowa rozmowa o twórczości artystki i jej filozofii. Alina Pochwat-Cicha dopytuje, dlaczego artystka ogranicza

w swoich pracach barwy do bieli i czerni oraz korzysta z opozycji światła i cienia. Prace artystki, oprócz Radiowej Galerii Pod Zegarem, prezentowane są także na stronie internetowej radia, gdzie zamieszczony jest również opis jej dorobku artystycznego¹³.

Powyższy przykład odnosi się do kolejnej formy mówienia o sztuce, po jaką sięga rozgłośnia Polskiego Radia Rzeszów, a chodzi o Radiową Galerię Pod Zegarem. Powstała w wyeksponowanym miejscu, tuż przed wejściem do studia radiowego. Pod tytułowym zegarem zawisły prace m.in. węgierskiego grafika Ábela Kónya, obrazy Iwony Urbańskiej-Bań, fotografie Przemysława Niepokój-Hepnara. Wystawy te wiążą się z wernisażami, w których uczestniczą również słuchacze rozgłośni Polskiego Radia Rzeszów¹⁴.

Wartościowym projektem, o którym należy wspomnieć, jest wydawnictwo *Sztuka Podkarpacia*. To czterotomowa seria wydawnicza mająca na celu zaprezentowanie sylwetek artystów plastyków z Podkarpacia –

12 A. Karłowska, *Ceramiczne dialogi, finisaż wystawy*, <https://www.radio.rzeszow.pl/wiadomosci/28749/ceramiczne-dialogi-finisaz-wystawy> [dostęp: 31.08.2020].

13 A. Pochwat-Cicha, *Joanna Janowska-Augustyn, Pomiędzy II*, <https://www.radio.rzeszow.pl/wiadomosci/11475/joanna-janowska-augustyn-pomiedzy-ii> [dostęp: 31.08.2020].

14 A. Pochwat-Cicha, *Paweł Kin, Malarstwo*, <https://www.radio.rzeszow.pl/wiadomosci/5901/pawel-kin-malarstwo> [dostęp: 31.08.2020].

ponad 200 malarzy, grafików, rzeźbiarzy, ceramików, artystów szkła, komiksu i fotografii. Pomysłodawcami projektu są Jan Nowak, prezes Podkarpackiego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, i dziennikarz Radia Rzeszów Adam Głaczyński. Pierwsze trzy tomy wzbogaca płyta CD zawierająca rozmowy z artystami, zrealizowane przez dziennikarzy Polskiego Radia Rzeszów w latach 2007–2010¹⁵. Między innymi Renata Machnik rozmawiała z Marleną Makiel-Hędrzak, uprawiającą rysunek warsztatowy. To nagranie w pracowni artystki – o inspiracjach, tematach, motywach, które podejmuje w swojej twórczości. Pojawia się też wątek dialogu między obrazem a widzem¹⁶. Rozmowy te były emitowane również na antenie rozgłośni.

Mówienie o sztukach plastycznych za pośrednictwem wyłącznie fonii nie należy do najprostszyc zadań. Kolory, kształty, faktury, ekspresja itd. wymagają w opisie prac plastycznych nie lada słownej gimnastyki ze strony dziennikarzy (jak i ich rozmówców). Przede wszystkim muszą wykazać się znajomością tematu oraz bogatym, fachowym słownictwem, by pobudzić wyobraźnię słuchacza. Nie bez przyczyny radio porównuje się właśnie do teatru wyobraźni.

W przeanalizowanych przeze mnie nagraniach archiwalnych widoczne jest szerokie spektrum sztuk plastycznych i wydarzeń artystycznych, jakie omawiane są na antenie Polskiego Radia Rzeszów. Wywiady, zapowiedzi, relacje, reportaże pokazują świat artysty plastyka – pracownie, metody pracy, narzędzia, wystawy, plenery, rynek sztuki, generacje artystów.

Polskie Radio Rzeszów można śmiało określić placówką kulturalną. Dzięki swojej działalności wystawienniczej i wydawniczej pełni funkcję kulturotwórczą. Dziennikarze poprzez promowanie środowiska artystycznego, prezentowanie twórczości artystów sprawują swoisty mecenat sztuki. A zamiłowanie dziennikarzy do sztuki w ogóle pozwala na stworzenie merytorycznych i interesujących treści dla słuchaczy.

Słowa kluczowe: radio, sztuka w eterze, sztuki wizualne

JUSTYNA PIEKŁO

Shown on the airwaves, or how to talk about the fine arts in the media on the example of Polish Radio Rzeszów

Summary

Art is present in the mass media, especially in the public media which are obliged to promote Polish culture. In order to narrow down the topic, the author focuses on the fine arts. They are regularly discussed in Polish Radio Rzeszów, in various programs, from announcements and reports of art events to interviews and reportages.

The article presents archive materials from the collections of Polish Radio Rzeszów, dealing with visual arts. They have been analyzed with special attention to the manner of discussing the fine arts, e.g. seeking out departments of visual arts, art tendencies and projects, artists living and dead, famous and just beginning their career.

The article also discusses other forms of promoting the fine arts, like publishing and exhibition activities of Polish Radio Rzeszów, which are the reporters' own initiatives. There are also photo reports which supplement the recordings.

Selected materials and examples show a range of various visual arts, present Polish artists as well as the interests and passions of the reporters, which allows to create reliable and interesting content for the listeners.

Key words: the radio, art on the airwaves, visual arts

Bibliografia

- Zajdel A., *Sześć dekad w eterze. Polskie Radio Rzeszów 1951–2011*, Podkarpacki Instytut Książki i Marketingu, Rzeszów 2011.
- Sztuka Podkarpacia*, red. M. Rabizo-Birek, t. I, Podkarpackie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Rzeszów 2011.
- Sztuka Podkarpacia*, red. M. Rabizo-Birek, t. II, Podkarpackie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Rzeszów 2011.
- Sztuka Podkarpacia*, red. M. Rabizo-Birek, t. III, Podkarpackie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Rzeszów 2013.
- Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji, Dz.U. 1993, nr 7, poz. 34 z późn. zm.
- Archiwum Polskiego Radia Rzeszów:
- Nikifor we Lwowie, sygn. Y431/01.
- Okolice Kultury; Rozmowa z wybitnym akwarelistą Krzysztofem Ludwinem, sygn. R6389/12.
- Magazyn Kulturalny; Instalacja i happening, sygn. R3856/03.
- Rozmowa z Przemysławem Pokrywką, sygn. R6674/01.
- Rzeszowscy plastycy – Leszek Kuchniak, sygn. R1263/03.
- Szkice do rodzinnego portretu, sygn. Y4558/01.
- Skrzynia Nikifora, R4207/11.
- W pracowni Piotra Worońca, R2288/03.
- Strony internetowe:
- Karłowska A., *Ceramiczne dialogi, finisaż wystawy*, <https://www.radio.rzeszow.pl/wiadomosci/28749/ceramiczne-dialogi-finisaz-wystawy> [dostęp: 31.08.2020].
- Pochwat-Cicha A., Joanna Janowska-Augustyn „Pomiędzy II”, <https://www.radio.rzeszow.pl/wiadomosci/11475/joanna-janowska-augustyn-pomiedzy-ii> [dostęp: 31.08.2020].
- Pochwat-Cicha A., Paweł Kin „Malarstwo”, <https://www.radio.rzeszow.pl/wiadomosci/5901/pawel-kin-malarstwo> [dostęp: 31.08.2020].

15 A. Zajdel, dz. cyt., s. 233–234.

16 *Sztuka Podkarpacia*, red. M. Rabizo-Birek, t. I, Rzeszów 2011, płyta CD, nagranie nr 23.